

AGRÁRNA A VÝŽIVOVÁ POLITIKA SR V PODMIENKACH GLOBALIZÁCIE A REGIONALIZÁCIE

AGRICULTURAL AND FOOD POLICY IN THE SLOVAK REPUBLIC IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION AND REGIONALIZATION

Kuzma František

Abstract:

This paper evaluates the development and current state of agricultural and food policy in the Slovak Republic. Agricultural policy of the Slovak Republic takes into consideration problems of globalization and regionalization. A switch from direct government intervention into the economy, sectors and enterprises to indirect regulation is the principle of transformation. European model of multifunctional agriculture is the strategic frame for the Slovak agricultural policy.

Abstrakt:

Príspevok hodnotí vývoj a aktuálny stav agrárnej a výživovej politiky SR. Agrárna politika SR akceptuje aj problémy globalizácie a regionalizácie. Princípom transformácie bol prechod od priameho zasahovania štátu do činnosti národného hospodárstva, odvetví a podnikov k nepriamemu pôsobeniu. Strategickým rámcom agrárnej politiky SR je uplatniť európsky model multifunkčného poľnohospodárstva.

Key words:

agricultural policy, transformation, globalization, economic stability, strategic objectives

Kľúčové slová:

agrárna politika, transformácia, globalizácia, ekonomická stabilita, strategické ciele

Úvod

Aktuálny stav poľnohospodárstva na Slovensku je výsledkom dlhodobého vývoja. V centrálne riadenom systéme do roku 1989 boli poľnohospodárstvo a výživa silne preferované oblasti hospodárskej politiky. Popri produkčnej funkcii sa významnou mierou podieľalo na udržaní plnej zamestnanosti v národnom hospodárstve.

Transformácia národného hospodárstva po roku 1989, najmä zásadné zmeny vlastníckych vzťahov a liberalizácia ekonomiky spôsobili radikálnu zmenu ekonomických podmienok pre poľnohospodársku výrobu. To si vyžiadalo vytvoriť a uplatniť principiálne novú agrárnu a výživovú politiku.

Materiál a metódy

Práca je založená na analýze vývoja uplatňovaných cieľov a nástrojov agrárnej politiky po roku 1989. Hodnotíme tiež ako sa darilo plniť vytýčené úlohy z hľadiska plnenia strategického cieľa národného hospodárstva SR, vstupu do EÚ.

Ako podkladové údaje boli použité najmä "Koncepcia a zásady pôdohospodárskej politiky a Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike počas sledovaného obdobia do roku 1999."

Výsledky a diskusia

Ľudská spoločnosť musí riešiť situáciu, ktorej charakteristickým rysom je neistota budúcnosti. Neistota budúcnosti nie je pre ľudstvo ničím novým, nové sú však problémy,

ktoré sú globálneho charakteru. Dlhodobá perspektíva bez radikálnej zmeny prístupu ľudstva k neobnoviteľným zdrojom a prírode vôbec ohrozuje jeho biologické prežitie.

Globálne problémy spolu úzko súvisia. Väčšina z nich bezprostredne ovplyvňuje svetovú ekonomiku.

K základným prírodným - sociálnym problémom spravidla radíme:

- ekológiu
- otázku surovínových a energetických zdrojov
- demografický vývoj
- výživu ľudstva.

Riešenie týchto globálnych problémov je tesne spojené s poľnohospodárskou výrobou. Agrárna politika jednotlivých krajín preto musí zohľadňovať nielen akútne, krátkodobé ciele, ale aj dlhodobé, strategické globálne potreby.

Zabezpečenie zdravej výživy svetovej populácie zostáva celosvetovým problémom. Panuje všeobecná zhoda v názore, že dopyt po potravinách vo svetovom meradle bude dlhodobo stúpať. Zvýšená spotreba potravín v strednodobom výhľade je technicky riešiteľná. Rastúce náklady na intenzifikáciu poľnohospodárstva však môžu naraziť na ekonomické možnosti najmä v chudobných štátoch.

Poľnohospodárstvo nie je izolovaným odvetvím národného hospodárstva. Vyspelé, výkonné, ekologicky neškodné poľnohospodárstvo je schopné vybudovať len ekonomicky rozvinutá krajina.

Aj situácia v slovenskom poľnohospodárstve je výsledkom dlhodobého vývoja. Neefektívny príkazový systém riadenia národného hospodárstva predurčil celú jeho ekonomickú štruktúru.

V roku 1990 pracovalo v poľnohospodárstve SR 12,4 % ekonomicky činného obyvateľstva. Bolo to oproti krajinám s vyspelou ekonomikou 2 až 4 krát viac. Ekonomicky nevyhnutná transformácia po roku 1990 veľmi silne ovplyvnila aj agrárny sektor, ktorý bol dovtedy silne štátom podporovaný a ochraňovaný. Základným predpokladom transformácie bol prechod od priameho zasahovania štátu do činnosti národného hospodárstva, odvetví a podnikov k nepriamemu pôsobeniu prostredníctvom podnecovania konkurenčného prostredia a vytváraníu podmienok pre rozvoj podnikateľskej činnosti a jej stimulácia.

Transformačná zmena sa prejavila nielen na zrušení príkazového systému, ale aj na obmedzení rozsahu subvencovania a snahe znížiť kompetencie štátnej byrokracie.

Proces transformácie si vynútil vypracovanie a schválenie koncepcie agrárnej politiky. V roku 1993 bola spracovaná a schválená Koncepcia a zásady pôdohospodárskej politiky, kde boli stanovené tieto strategické ciele:

- zabezpečenie potravinovej bezpečnosti štátu, zdravej výživy a výživovej dostatočnosti obyvateľstva,
- ekonomická stabilita, dôchodková primeranosť poľnohospodárstva a regionálne vyvážený rozvoj,
- zveľaďovanie a ochrana poľnohospodárskej pôdy, ekologické hospodárenie v krajine, zamedzenie vstupu cudzorodých látok do potravinového reťazca,
- zachovanie poľnohospodárstva v nekonkurenčných, najmä horských oblastiach, ako základnej podmienky rozvoja krajinotvorných, ekologických a sociálnych funkcií a zachovanie vidieckeho osídlenia.

Tieto strategické ciele vo svojej podstate spĺňajú aj požiadavky nastolované globalizačnými tendenciami a potrebami využívať v agrárnej politike selektívny prístup k jednotlivým regiónom.

Plnenie týchto strategických cieľov za podmienok udržiavania sociálneho zmieru sa ukázalo ako veľmi obtiažne. Politika lacných potravín vyžaduje vysoký objem prostriedkov

zo štátneho rozpočtu do poľnohospodárstva, čo zároveň odporuje princípom liberalizácie ekonomiky.

Aj keď štátne výdavky do poľnohospodárstva SR na 1 ha p.p. v tomto období nedosahovali ani jednu tretinu výdavkov v krajinách EÚ, predsa boli v SR vyššie ako v okolitých transformujúcich sa krajinách. Z dlhodobého hľadiska prostredie deformované dotáciami a ochranou trhu bráni efektívnej realokácii zdrojov.

Výnos Ministerstva pôdohospodárstva SR bol každoročne obnovovaný a doplňovaný. Upravuje sa jednak objem dotačných prostriedkov podľa štátneho rozpočtu a jednak podmienky a aktivity, ktoré sú v poľnohospodárstve podporované.

Z nevýhod, ktoré z takéhoto prístupu vyplývajú, treba spomenúť:

- veľké riziko subjektivismu pri prideľovaní dotácií,
- problematická a administratívne náročná kontrola využitia dotačných zdrojov,
- časté zmeny pravidiel, niekedy s protichodným účinkom.

Aj napriek určitým nedostatkom sa ukazuje, že v súčasných ekonomických podmienkach je využitie tohto nástroja agrárnej politiky potrebné, jednak ako čiastočná úhrada nákladov podnikov nekrytých cenami najmä v horských oblastiach a jednak preferovanie záujmov štátu pri aktivitách, ktoré dostatočne nepodnecuje trh.

Dotácie ani ostatné nástroje agrárnej politiky by rozhodne nemali podnecovať neefektívnu nadvýrobu.

Ukazuje sa, že v tomto smere agrárna politika nevykazuje výraznejšie nedostatky. Poľnohospodárstvo SR nezvyšuje svoju produkčnú výkonnosť tak, aby hrozil problém vysokej nadvýroby. A to napriek tomu, že vysoký podiel výdavkov obyvateľstva na potraviny nevytvára predpoklady k tomu, aby sme mohli v krátkodobom horizonte rátať s významným rastom dopytu.

Aj keď sa podniky usilujú výrobu racionalizovať, efekt vyplývajúci z úsporných opatrení sa stráca rastom cien vstupov. Preto majú podniky nedostatok zdrojov na reštrukturalizáciu a obnovu technologických zariadení. Len 52,17 % podnikov v roku 1999 bolo schopných vyrábať zo ziskom. Napriek určitým úspechom poľnohospodárskej výroby nemožno povedať, že sa toto odvetvie úspešne rozvíja. Strategické ciele agrárnej politiky boli splnené len čiastočne, keď najmenej sa darí plniť dosiahnutie ekonomickej stability a dôchodkovej primeranosti.

Najlepšie, aj keď nie úplne cieľavedome sa plní cieľ v oblasti ekologického hospodárenia a ochrane pôdy, a to vzhľadom na nedostatok zdrojov na intenzívnejšie hospodárenie.

Ako čiastkové problémy, ktoré sa nepodarilo vyriešiť agrárnou politikou, treba spomenúť najmä:

- zablokované finančné toky,
- roztváranie cenových nožníc,
- neúčinný systém organizovania agropotravinárskeho trhu,
- neefektívna transformácia družstiev,
- nedostatočná príprava na vstup do štruktúr EÚ.

Na základe analýzy doterajšieho vývoja bol formulovaný vládou SR "Program rozvoja poľnohospodárstva a potravinárstva SR".

Rozhodujúcim strategickým rámcom agrárnej a potravinovej politiky SR v nastávajúcom období je uplatniť európsky model multifunkčného poľnohospodárstva.

Základné ciele boli pritom zamerané na:

- Vytvorenie produkčne výkonného, moderného a konkurencieschopného poľnohospodárstva a potravinového hospodárstva.
- Zabezpečenie dostatku cenovo prístupných a zdravotne neškodných potravín.

- Zabezpečenie plošného využívania disponibilných zdrojov poľnohospodárstva najmä pôdy.
- Zabezpečenie primeranej dôchodkovosti poľnohospodárstva a potravinárstva.
- Modernizácia a reštrukturalizácia potravinárskeho priemyslu.
- Prispôsobenie poľnohospodárstva enviromentálnym požiadavkám na ochranu pôdy.
- Podpora rozvoja vidieckych regiónov.
- Príprava na vstup do EÚ.

Uvedené ciele nadväzujú na predchádzajúcu koncepciu agrárnej politiky, dopĺňajú ju a rozvíjajú najmä v smere prípravy na vstup do EÚ.

Za najväčšie riziko možno považovať problém zdrojov na obnovu fixného kapitálu a modernizáciu odvetvia. Predpokladom úspechu je naštartovanie rastu HDP v národnom hospodárstve SR.

Záver

Vývoj ukázal, že ciele vytýčené agrárnou a výživovou politikou boli splnené len čiastočne a ekonomický vývoj kladie pred nás nové úlohy. Preto je potrebné ciele a nástroje agrárnej politiky inovovať. Aktualizovaná agrárna politika je zameraná na stabilizáciu a revitalizáciu agropotravinárskeho sektoru a jeho kompatibilitu s EÚ.

Literatúra

- Bielik,P.: 2001. Determinanty efektívnosti podnikovej sféry v procese transformácie ekonomiky. Zborník z MVD 2001. Nitra: SPU, 2001, s. 279-284, ISBN 80-7137-867-4
- Gurčík,L.: 1998. Finančná analýza vybraných podnikateľských subjektov. Zborník Agrárni perspektívy VII. Praha: ČZU, 1998, s. 457-460, ISBN 80-213-0471-5
- Kuzma,F.: 2000. Zmeny štruktúry poľnohospodárskej výroby na Slovensku. Zborník z MVD 2000. Nitra: SPU, 2000, s. 105-111, ISBN 80-7137-716-3
- Podolák,A.: 2000. Mimoprodukčné aktivity poľnohospodárstva a ich konkurenčná schopnosť. Zborník z MVD 2000. Nitra: SPU, 2000, s. 28-31, ISBN 80-7137-716-3
- Porhajaš V.: 1994. Ekonomika výroby bioproduktov v západoslovenskom regióne. Kandidátska dizertačná práca. SPU: Nitra, 1994, s. 89
- Zentková,I.: 1999. Vybrané problémy trhov s agrokomoditami na Slovensku. Zborník z MVD 1999, Nitra: SPU, 1999, s. 334-337, ISBN 80-7137-658-2
- Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR 2000. (Zelená správa), MP SR Bratislava, november 2000
- Plán rozvoja poľnohospodárstva a vidieka SR na roky 2000 - 2006. (Sapard), MP SR Bratislava, november 2000
- Návrh Koncepcie agrárnej a potravinovej politiky SR do roku 2005 a Koncepcie lesníckej politiky SR do roku 2005. Materiál na rokovanie Národnej rady SR, Bratislava, september 2000

Kontaktná adresa:

prof.Ing.František Kuzma, PhD.
Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU
Tr.A.Hlinku 2, 949 76 Nitra

